

Az Építésügyi Tájékoztatási Központ negyvenéves tevékenysége és szolgáltatásainak fejlődése

Általános emberi szokás, hogy az előretéket visszatekintéssel szoktuk kezdeni. Az Építésügyi Tájékoztatási Központ alapításának negyvenedik évfordulójára kiadott TMT-számban ezt a feladatot Kiss Sándor cikke végzi el.

Negyvenéves az Építésügyi Tájékoztatási Központ (ÉTK). Fennállása folyamán különböző neveken és szervezeti formákban mindig azt a munkát végezte, amelyet ma általában szakmai információs tevékenységnek nevezünk.

Tevékenységeiben jelenleg – egymástól többé-kevésbé jól elhatárolva – az alábbi szakmai információs feladatok találhatók meg:

- ▶ műszaki könyvtári szolgálat,
- ▶ a hazai és külföldi építésügyi szakirodalom információs feldolgozása,
- ▶ számítógépes adattárak építése, a szolgáltatások széles körben való terjesztése,
- ▶ szakfordítások készítése,
- ▶ könyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok kiadása és terjesztése,
- ▶ hazai és külföldi kiállítások szervezése, az Állandó Építésügyi Kiállítás fenntartása és működtetése,
- ▶ film- és videógyártás, illetve forgalmazás,
- ▶ foto- és mikrofilm-szolgáltatás,
- ▶ építést segítő lakossági szolgáltatások.

Az ÉTK története az EM Könyv- és Lapkiadó Vállalat életre hívásával kezdődött, majd – 1954 októberétől – EM Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat néven folytatódott. 1959-ben ismét új nevet kapott (EM Építésügyi Dokumentációs Iroda = ÉDOK). Mostani nevén 1966. január elseje óta szerepel.

A névváltozások mögött kisebb-nagyobb funkcióeltolódások és bővülések, hangsúlyáthelyezések húzódtak meg. Ezért mondhatjuk: az ÉTK imént vázolt feladatköre történetileg alakult ki.

Könyvtárügyi érdekltségünk 1958-ra vezethető vissza, amikor is az ÉTK elődje az építésügyi könyvtárhálózat alközpontja lett. Ez jelentős lépésnek bizonyult: nyomában megindult a vállalati műszaki könyvtárak létrehozása, a tervező- és kutatóintézeti könyvtárak szakmailag irányított fejlesztése és a korábban elszigetelten működő könyvtárak egységes szervezetbe való tömörítése. Mindez hasznos "terepismeretek" felhalmozásához is vezetett. Ezek birtokában az Építésügyi Központi Könyvtár (ÉKK) – hagyományos könyvtári feladatain túlmenve – egyre intenzívebben kapcsolódott be a vállalati

marketingmunkába, ahol eredményesen kamatoztatta az olvasókhöz és a vállalati szakkönyvtárakhoz, valamint a magyar könyvtári rendszerhez fűződő kapcsolatát.

Az ÉKK feladatainak és lehetőségeinek megfelelően vett részt az ágazati könyvtárak és az országos szakkönyvtári rendszer munkakapcsolatainak működtetésében is. Így egyebek mellett közreműködött az OMIKK műszaki folyóirat-nyilvántartásának kiépítésében, a szakkönyvtárosképzés megszervezésében.

A kiadói tevékenység kezdetei 1960-ra tehetők, és az ÉDOK létrejöttéhez kötődnek, ui. ez a szervezet megkapta a kiadói tevékenység gyakorlásának a jogosítványát.

Eredményeként egyre több építőipari kiadvány jelent meg. Hamar népszerűvé váltak a *Munkaszervezés* c. sorozat nagy példányszámú kötetei. Jelentős segítséget nyújtottak az építőipari dolgozók képzéséhez az üzemi akadémiák, a szakmunkástovábbképző tanfolyamok résztvevői számára kiadott jegyzetek is. A típusszerkezettervek, tervgyűjtemények, szabályozási kiadványok stb. ugyancsak nagy keresletnek örvendtek.

1961-ben indultak meg a referálólapok. Ez a kiadványfajta – az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központtal kialakított munkamegosztás alapján – országosan elsőként jelent meg tárcaszintű tájékoztató központ kiadásában. A referálólapok hatására emelkedett a dokumentációs bázis igénybevétele, és fellendült az eredeti dokumentumok iránti kereslet is.

Az építésügy részéről jelentkező egyre újabb, nagyobb és differenciáltabb igények tették szükségessé az ÉDOK feladatainak, tevékenységi körének újbóli szabályozását. Az 52/1965. EM sz. utasítás 1966. január 1-jei hatállyal olyan feladatkör és szervezet kialakítását írta elő, amely egy korszerű, tájékoztató, dokumentációs és műszaki propagandafeladatokat egyaránt ellátó információs központ kialakítása előtt nyitott utat. Ezzel egyidejűleg – mint már utaltunk rá – vettük fel jelenlegi nevünket.

Az információfeldolgozó munka átszervezés utáni növekedését az ÉTK kiadta periodikumok számának

szaporodása jelzi. A korábbi Tájékoztatóból kialakult *Építésügyi Műszaki és Gazdasági Tájékoztató (ÉMGZT)* – korszerűbb formában és tartalommal *Építővilág* címmel ma is él – mellett 1968-tól újból megindult a *Vezetők Tájékoztatója*, s a Magyar Távirati Irodával közösen szerkesztett *Építésügyi és Városfejlesztési Világhíradó*.

A felhasználókkal való közvetlen kapcsolatok, a tájékoztatói értekezletek, valamint a tudományos alapon végzett igényvizsgálatok egyaránt arra figyelmeztettek, hogy az információs munkában további szelekció és differenciálás szükséges mind tartalmi, mind formai szempontból. Ennek megfelelően indult meg 1973-ban egy egészen újszerű szolgáltatás először a minisztériumi felső vezetők, majd 1974-ben a vállalati vezetők részére *Gyorsinformáció* címmel. Az ezen belüli sorozatok, bizonyos változtatásokkal, mind a mai napig "futnak".

Az ÉTK-n belüli kutatási tevékenység fel lendülésével függött össze a világszínvonal-vizsgálati tanulmány sorozat megszületése. Ez a sorozat a kutatóintézeteknek és az egyéni felhasználóknak egyaránt segítséget nyújtott. Témaválasztása a technológiai, szervezési, fejlesztési kérdések műszaki, gazdasági, gazdaságossági szempontjaira terjedt ki. A keretében megjelent összeállítások száma évről évre nőtt.

Jelentős, a hazai gyakorlatban úttörő jelentőségű volt az 1968-ban megindult *Magyar Építőipari Katalógus*, amely a Magyarországon gyártott, illetve a hazai kereskedelmi forgalomban kapható építőanyagokról, szerkezetekről, építőipari gépekről, szerszámokról ad információt. A szolgálat kapcsolatai az építő- és építőanyag-ipari vállalatokon túlmenően a forgalmazó szervekre és az ipari háttérvállalatokra is kiterjednek. A katalógus korszerűsítése folyamatos.

A külföldi termékismertetőik tárának anyagára támaszkodva kezdődött meg a tematikus külföldi termékismertetőik összeállítása és megjelentetése.

Az információs munka további tervszerű és arányos fejlesztése a tájékoztatástudományi eredmények, módszerek hatékonyabb alkalmazását kívánta meg. Ez vezetett az ÉTK-ban a szervezett módszertani és fejlesztési kutatások megindításához. 1973-ban megszületett a *Tájékoztatóstudományi tanulmányok* c. módszertani sorozat.

A különböző nemzetközi szervezetekkel felvett kapcsolatok erősödtek és intézményesültek: 1969-ben az ÉTK tagja lett a Nemzetközi Építéskutatási és Dokumentációs Tanácsnak (CIB), 1982-ben pedig az Építésügyi Központok Nemzetközi Szövetségének (UICB).

Az ÉTK mindkét szervezetben aktív tevékenységet fejt ki. A CIB-ben végzett munkájának eredménye volt az ÉTK és az ÉTI által közösen létrehozott CIBORG (a folyamatban lévő építésügyi kutatások nemzetközi nyilvántartó rendszere).

Az ÉTK szervezetében alakult meg az ENSZ Habitat Vision Kelet-európai Információs Irodája, amely 1989 nyaráig működött az ÉTK égisze alatt.

Az ÉTK fejlesztő tevékenységét kezdettől fogva a komplexitásra törekvés jellemezte. Ennek egyik példája: az információs szolgáltatás fontos részeként jött létre, majd folyamatos fejlesztésen ment át a nyomdaüzem. Ez lehetővé tette, hogy saját kiadványaink előállításán kívül az építőipari szervek nyomdai és sokszorosítási megrendeléseinek is eleget tehessünk.

A komplexitást dokumentálta az Állandó Építésügyi Kiállítás (ÁÉK) létrehozása 1981-ben. Az ÁÉK az egyetlen folyamatosan üzemelő szakkiállítás, amely a kőbányai vásárváros területén közel száz tervező, kivitelező és építőanyag-ipari vállalat, kis-szervezet újdonságait mutatja be immár egy évtizede.

A vállalat keretében 1960-tól működik a Filmstúdió, amely évente 15–20 produkciót készít. Az ÉTK filmjei számos elismerést kaptak itthon és külföldön egyaránt. Ma már a filmek mellett videoműsorok készítése is folyik.

Az építőipar fejlődése, decentralizálása, a vidéki vállalatok és szakemberek, a lakosság szélesebb körű tájékoztatása érdekében vált szükségessé az információellátás és -szétsugárzás részbeni decentralizálása, a lakosság közvetlen tájékoztatásának megjavítása. 1970-ben kezdődött meg ilyen céllal a vidéki információs irodák szervezése. Az irodák közvetlen tájékoztatást nyújtanak, szakmai propaganda-munkát fejtenek ki, és közvetlen kapcsolatban állnak a vállalatokkal. 1974-től működik a magánlakás-építési szolgálat: ennek keretében az irodák ajánlott terveket, lakossági kiadványokat terjesztenek, szakmérnökök tanácsadók révén segítenek az építetőknek, s a 80-as évek végén megkezdődött az építőanyagok, szerkezetek bizományosi értékesítése is.

Ma már az országosnak mondható hálózat a budapesti központ és nyolc vidéki irodán kívül 100 további településen is jelen van, ahol szerződéses munkatársak közvetítik az ÉTK szolgáltatásait.

Az ÉTK fontos célja, hogy a szakirodalmi tájékoztatás számítástechnikai eszközök alkalmazásával, jól működő szervezethez kapcsolódva továbbfejlesztése útján minél korszerűbb legyen. A technikai-technológiai áttörés első, a 70-es évek elején jelentkező példája a *Gyorsindex-Építéstervezés* című, KWIC-index rendszerű periodika volt.

A sokirányú, tetemes anyagi és szellemi ráfordítást igénylő fejlesztési tevékenység eredményeként a számítógép-használat ma már az ÉTK-ban standard tevékenység. Ennek jegyében kezdte meg működését 1981-ben a *Számítógépes Információs Szolgáltatás* (ÉTK-SZISZ). Megtörtént a számítógépre alapozott műszaki-normatív szabályozási tájékoztatás (ÉTK-SZISZ-ÉMIMAT) rendszerének kialakítása is. 1990 közepétől lehetővé válik az adattár teljes állományának online elérése. Az adattár állományából rövidített, a legfontosabb, jellemző adatalemeket tartalmazó összeállítások készíthetők. Így született meg rendkívül gyors átfutási idővel az *Építésügyi műszaki és minőségi szabályozások '90* című kiadványsorozat.

Az ÉTK jelenleg két alapvető forrásra támaszkodik a számítógépes szakirodalmi szolgáltatásban:

- ▶ a keleti országok építésügyi tájékoztatási központjai által létrehozott Nemzetközi Építésügyi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer (NÉTMIR) keretében működő számítógépes adatbázisra;
- ▶ a fejlett országok építésügyet és határterületeit érintő online adatbázisaira.

A komplex információnyújtás megköveteli, hogy minél több nemzeti és speciális adattár váljék hozzáférhetővé. Az ÉTK ennek érdekében építette ki kapcsolatait a legfontosabb szolgáltatóközpontokkal (STN International, Pergamon Financial Data Services, ORBIT, Dialog Information Services), s veszi igénybe a legfontosabb adattárakat.

Tekintettel az Európai Gazdasági Közösség egységes belső piacának kialakulására, az elérhető adattárak közül külön szolgáltatás kiépítése van folyamatban az EC '92 adattárból.

A hazai felhasználók szakirodalmi információkhoz való hozzájutását segíti elő, hogy 1989-ben a NÉTMIR-együttműködés alapján kapott információk magyar nyelvű szelektált állománya ÉTKBAU néven közvetlenül is hozzáférhetővé vált.

Az ÉTK bekapcsolódott az országos jellegű műszaki könyvtárak ún. osztott katalogizálási projektjének (OSZKÁR) megvalósításába is.

Fontos feladat az ágazati adatbázis-kataszter elkészítése, amelyhez az ÉTK 1989-ben látott hozzá.

Nem titok, hogy az ÉTK a külföldi online adatbázisok szolgáltatóközpontjává kíván válni. E téren – a már igénybe vett adattárak mellett – olyan adatbázisok vizsgálata és használatbavételi lehetőségének megteremtése van folyamatban, amelyek a hazai építőipar egységes európai piacon való részvételének speciális információkkal történő támogatását szolgálják. E feladat megoldása sürgető, ezért az ÉTK szellemi, technikai és anyagi erőforrásainak jelentős részét e cél szolgálatába állította.

Visszapillantva az elmúlt negyven év munkájára, megállapíthatjuk, hogy az ÉTK információs tevékenysége az építésügy egészének fejlődését szolgálta. Kiadványaink és szolgáltatásaink összekapcsolták a hazai és a külföldi építésügy eredményeit, tájékoztatták a hazai szakembereket a korszerű építőanyagokról, technológiákról, gépekről és berendezésekről, ugyanakkor bemutatták a külföldnek a magyar építésügy, építőipar és építőanyag-ipar munkáját is. Eredményeink és a megváltozott politikai és gazdasági viszonyok egyaránt azt szuggerálják belénk, hogy munkánkat hatékonyra tegyük, jobban alkalmazkodjunk az újszerű piaci viszonyokhoz, javítsuk együttműködésünket az építésügy és a kapcsolódó ipari tárcák irányító szerveivel, vállalataival, intézeteivel és minden dolgozójával.

Beérkezett: 1990. VII. 16-án.

Az FBI titkosszolgálati munkára kényszerít könyvtárosokat

Korábbi hasonló esetek után most ismételt tiltakozásra kényszerült *Patricia Wilson Berger*, az Amerikai Könyvtári Egyesület (*American Library Association = ALA*) elnöke, mert az FBI (Federal Bureau of Investigation = Szövetségi Nyomozó Iroda) titkosszolgálati adatszolgáltatásra kényszerít könyvtárosokat, és fenyegető vizsgálatokat folytat azok ellen, akik nem hajlandók vele erre az alkotmányos sértő együttműködésre.

Az eset előzményei az 1960-as évek elejére nyúlnak vissza, akkor indította el ui. az FBI a "Library Awareness Program" (Könyvtári Vizsgálati Program) fedőnevű akcióját a New York környéki műszaki könyvtárakban. Ennek keretében az érintett könyvtárosokat arra igyekeztek rávenni, hogy adatokat szolgáltatassanak azokról az olvasóikról, akik "az Egyesült Államokkal ellenséges országok, például a Szovjetunió" állampolgárai. Arra voltak kíváncsiak, hogy milyenek az olvasási szokásaik, főleg pedig, hogy mit olvasnak. Mint az ALA elnöke kifejtette, az FBI ebbéli tevékenysége az USA alkotmányának első, a szólás- és sajtószabadságról rendelkező módosításába ütközik.

Az FBI alkotmányos sértő tevékenységére válaszul az ALA 1970-ben határozatot hozott a könyvtári adatok bizalmas voltáról, és elérte, hogy ezt az USA 90 tagállama közül 42, valamint a főváros (District of Columbia) törvényerőre is emelje. Így az FBI tevékenysége már nemcsak az általánosan fogalmazó alkotmányba ütközik, hanem az ország kb. fele részében konkrétan megfogalmazott tételes jogszabályba is.

Az ALA és tagjai részéről elhangzott erélyes tiltakozások, valamint a sok tagállamban meghozott új jogszabályok nyomán 1987 decemberében az FBI magas rangú vezetői végül is biztosították a könyvtárosszövetséget, hogy beszüntetik ügynökeiknek a "Library Awareness Program" keretében tett könyvtári látogatásait. 1989 november elején azután olyan FBI-dokumentumok kerültek napvilágra, amelyekből kiderült, hogy az FBI vezetői korábban félrevezették a könyvtárosszövetséget: az ügynökök törvénysértő könyvtárlátogatásai és az együttműködésre nem hajlandó könyvtárosok elleni háttérvizsgálatok 1988-ban és 1989-ben is folytatódtak. Ez készítette a szövetség elnökét újabb tiltakozásra.

/Database, 13. köt. 1. sz. 1990. p. 9./

(Válas György)